

За „Аварийна лента на душата“ и за превода на българска литература в Турция

Разговор с Азиз Таш

Седем години много ли са или малко от една стихосбирка до друга?

Зависи на кого и кога задавате този въпрос. Времева разлика между предишните ми стихосбирки беше още по-голяма. Между това да са недоносени или преносени, за предпочитане е второто. Всяка следва собствен жизнен цикъл. В случая с „Аварийна лента на душата“ смятам, че се роди точно навреме и въпреки седмицата от въпроса не е седмаче.

Обичаш числата, доколкото можем да съдим от заглавията на другите ти стихосбирки. Затова нека ти задам един въпрос за математиката – как стигна до това, че да я превърнеш в част от поетическото си светоизразяване?

Математиката е едно от многото проявления на Бог в битието и като такава е чудесно средство за изразяване на света. И преди мен поетите са я ползвали и след мен ще я ползват. Може би му е мястото да припомним, че Омар Хаям е бил по-известен като математик приживе. Разбира се, не бива включването на математически елементи да става за сметка на удоволствието от четенето на текстовете, в които са инкорпорирани те, а напротив – наличието им е оправдано само ако го катализират. Случва се да прибъзвам и до други точни науки – физика, химия, астрономия, медицина, а за „неточните“ е ясно, че са водещите...

Спомена Омар Хаям, Йордан Ефтимов също го свърза с своята поезия на представянето на стихосбирката ти във връзка с източното светоусещане, което може да се наблюдава в нея. Специално стана дума и за образа на нара. Каква е личната ти митология за този плод?

Когато културологът Йордан Ефтимов наглед над критика в него и той заговори за видимите и невидимите асоциативни нишки, в които стиховете ми са се оплели като патета в къчища, ми заприлича тъкмо на нара. Моите първи срещи с нара бяха на думи и изпревариха с години ръчния и устния ми досег на живо с този плод. Преди години изселила се по време на „Голямата екскурзия“ в Турция нашенка ме помоли да преведа посветено на нара четиристичие от известния турски писател Атила Илхан (1925-2005): „Запаташ ли ме колко те обичам, / ще кажа: Много, като нар – / отвън изглежда, че един съм, / от мен обаче се изсипват хилядите „ми“... (Ne kadar seviyorsun dersin;/ „Nar“ kadar derim./ Dışından bir ben görürüm./ İçinden binlerce sen dökülür...). Тук е мястото да споменем, че Турция е най-големият износител на нарове в света. Знаено е, че заради няколко негови зърна отвличената от Хадес Персефона си остава за вечни времена в подземното царство. Именно той в юдейската и християнската традиция е забраненият плод, а не нахапаното лого на компанията „Apple“. Един от най-популярните съвременни турски поети, с когото многократно сме се срещали и чиито стихове съм превеждал на български език – Хайдар Ергюлен, публикува през 1997 г. стихосбирка със заглавие „Нар (40 стихотворения и едно)“, след което му се роди дъщеря и нея също нарече Нар. След още няколко години (през 2012 г.) издаде детска книжка, озаглавена „Азбука на нара“. Двете книги с нар на корицата бяха преиздадени поне двадесет пъти. В едноименно негово стихотворение се казва „Нарът има многолоден дом / да можеше и ние да живеем в него...“ (Narın bir evi var, pek kalabalık / Keşke biz de otursaydık orada...). Ето на това му се казва да създадеш лична митология за този плод. Неслучайно от нара – *punica granatum* – са се родили градове като Гранада и филми като „Цвятът на нара“...

Заговорихме за турската литература и се сецям да те попитам за представянцията ти на форуми и фестивали в Р Турция. Как се възприема българската литература там?

Радвам се, че все по-често от турска страна ме канят на международни поетически фестивали, включително и такива, провеждани извън пределите на Турция (Северна Македония, Казахстан и др.) – ту като представително лице на нашата турскоезична литература, ту в качеството ми на автор от България, без оглед на етническия ми произход. Последната една година участвах в половин дузина фестивали. Особено впечатляващи бяха тези в Сапанджа, Балкесир и Истанбул. Форматът им включваше срещи на авторите с ученици и студенти, които проявяват интерес към литературата, и ателиета по творческо писане. Навсякъде местните власти ни обгръзваха и на всички по-официални събития от програмата кметове и общинари рецитираха поезията като професионални актьори. По време на поетическо четене в кампуса на Университета Сакария (с над 50 000 ученици) наравно с гостите участваха и студенти от местния литературен клуб, които бяха наизустили по няколко стихотворения от определен гостуващ автор. Определено има читателски интерес към българската литература, но в Турция рядко биват публикувани книги от български автори. Факт е, че в сравнение с преводите от турски на български преводите в обратната посока са значително по-малко на брой. Причина за това е липсата на достатъчен материално подплатен интерес на институционално ниво от българска страна (програми на Министерството на културата, частни фондации и др.), а също и недостатъчната реклама на българската култура в Турция. Интересът на турски издателства към българската литература е спорадичен и в повечето случаи е резултат от личните усилия на преводачите или плод на случайни контакти, възникнали по време на международни писателски срещи и панаири на книгата. Най-издаваните „класически“ български автори са поетът Никола Вапцаров и разказвачите Елин Пелин, Чудомир, Йордан Йовков (който е на особена почит заради образа на Сали Яшар от „Песента на козелетата“) и Йордан Радичков. Популярни, и то не само като четиво, са пиесите на Иван Радоев, Станислав Стратиев, Стефан Цанев и Христо Бойчев (всичките в превод на проф. Хюсеин Мевсим). Безла проверка в интернет показва, че пиеси като „Чудо“, „Римска баня“, „Другата смърт на Жана д'Арк“, „Жената на полковника“ и „Оркестър „Титаник“ са тема на обсъждания на попаднали на съответните представления турски почитатели на съвременната българска драматургия. Не са забравени и децата: през 1996 г. издателство „Еврэнсел“ публикува любимия на няколко поколения български деца детски роман от Елин Пелин – „Ян Бибиян: Невероятните приключения на едно хлапе“. Тук можем да споменем и „Малкият Изомиз“ на Ангел Каралийчев (1999). Най-активните преводачи от български на турски език са познатите ни от преводите от турски на български – Хюсеин Мевсим, Кадрие Джесур и Хасине Шен, които имат десетки публикации на българска поезия и проза в местните литературни вестници и списания. Съвременната българска романистика е представена на турския читател със заглавия като: „Българският кондуктор“ и „Черната кутия“ на Алек Попов, „Естествен роман“ и „Физика на тъгата“ и „Времеубежище“ на Георги Господинов (и петте – в превод на Хасине Шен), „Балада за Георги Хених“ на Виктор Пасков (превод: Хюсеин Мевсим). Предстои да излезе сборник с разкази на Йорданка Белева в превод на Хасине Шен.

Нека се върнем пак към „Аварийна лента на душата“... Струва ми се, че колкото по-кратки стават стихотворенията ти, толкова се угоджават и заглавията на стихосбирките ти. Защо нарече новата си книга, която е и юбилейна, по този начин? В нея има и кратък предговор, който е по-скоро поетическа интерлюдия, отколкото дава отговори на въпроса за аварийността на живота. В аварийността съдържа ли се равностетката?

В Стария завет пише, че през юбилейната година – тази, която следва седем цикъла от по седем години (да си дойдем пак на въпроса „много ли са или малко“), земята не бива да бъде обработвана. Това е време за почивка както за ръстата, така и за земеделеца. Което ме подсеца, че думата „култура“ произхожда от латинския глагол „colere“ – „обработвам земя“, т.е. „копая“. През юбилейната година е добре да забележим и започнем да спазваме знака за ограничение на скоростта до 50 км в час. Изплазватствах заглавието на книгата от още по-дългото заглавие на първото стихотворение в нея – там скоростта е приблизително същата, но по стандартите на градински охлов – „0,047 километра в час по аварийната лента на душата“. Аварията обикновено е принудителна, с други думи закъсняла равностетката, но би могла да се

Азиз Таш

превърне и в неподозирана възможност – макар и с ниска скорост, по аварийната лента може да се измъкнеш от някоя тапа заради предизвикано от теб пътнотранспортно произшествие по магистралата на живота.

На пръв прочит темите ти са сходни с „Околосветска обиколка на липсата“ – любовта, раздялата, има и нови, разбира се, желанието за обновление, липсват и стихотворения на турски, каквито има в предходните ти книги. Каква беше композицията на книгата, какво наложи избора да не включиш текстове на турски както в предходните... Не си написал стихотворения на турски, или има друга причина да решиш да не включваш такива?

Не съм спирал да пиша и на майчиния си език и се надявам скоро да издам стихосбирка и на турски език. Невъзможността това да се случи досега беше в основата на идеята да включа такива стихове (без превод) в „Небе на 33“ и (с превод) в „Околосветска обиколка на липсата“. Но държа да кажа, че тяхното наличие беше неразривна част от общата тъкан на споменатите книги. Нямам за цел да знамирам нови теми и да откривам топлата вода – изброените са неизбродими и за поетическото, и за читателското съсловие, накратко – ще се радвам да продължа да имам топла или поне студена вода.

В новата книга впечатление прави афинитетът към природното – флоралното и зооморфното – което би позволило да бъде приложен актуалният модел на четене на стихотворенията и през екологичната критика. Това дали не е твърде едностранчиво четене на поезията. Как да четем поезията ти?

Всички актуални модели пък били те и по отношение на наболели проблеми, е плашещо! Няма да се учудя, ако след време някой пишман екоактивист, който не е засадил и едно дърво през живота си, осъди отпечатването на книжите ми. Шегата настрана – вървам, че флоралното и зооморфното (= земеделското и животновъдството) ще спасят света от задаващия се недоимък. Докато съм с всичкия си пък, ще водя битка срещу духовния глад, такъв изпитвам ежедневно и аз самият.

Как го засищаш? С писане или преводу? Наг какво работиш в момента?

Писането и преводите са в името на това други да се засищат, но е факт, че генерират и духовна атмосфера. Само мога да се надявам моите текстове и преводи да са вкусни за четящите ги. Моят си глад с годините става все по-претенциозен и съответно – зляод...

В момента работя над роман, посветен на проблемите, с които се сблъскват родителите на деца от аутистичния спектър. Двата главни герои са жена и мъж, всеки от които – родител на „проблемно“ дете. Озромните разлики между родителите, от една страна, и между децата им, от друга, демонстрират колко широк и разноцветен е спектърът както при обгръжданите, така и при обгръждащите ги. Колкото и действието да не се води от името на самите аутисти, то е конструирано най-вече в тяхно име, и логично, във фабулата се съдържат немалко описания на „вбесяващото“ им или сбуждащо възхищение поведение, което обикновено създава дискомфорт за обслужващия ги родителски персонал, но е и лакмус за зрелостта на околните в лицето на случайните „сеирджи“ на улицата, в ресторанта или метрото. Именно сред тях романът ще открие най-добрите си читатели, които не само ще научат значението на термини като „мурвания“ и „нисък полет“, но и ще си дадат ясна сметка колко ценни са думите, които са им дадени на безценница.

Разговора води ЯНИЦА РАДЕВА

Азиз Таш на 14-ия международен фестивал за поезия организиран от Съюза на турските писатели, с участници от Северна Македония и Гърция. Istanbul, юни 2022